

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 34

Mercuri 5. Septembrie

1862.

Cuventarea

Rismului prepositu capitulariu
Basiliu Ratiu

tienuta in 18. Aug. st. n. 1862 cu ocasiunea instalatiunii capitulului Metropolitanu din Blasia.

(Urmare.)

Inse nece acestu institutu a remasu statornicu. Ca-ce in s. X si XI unii din canonici parasindu vietia sociala au inceputu a forma unu colegiu destinsu de eppu retienendu-si totusi dereptarile avute in privintia baserecei catedrali; era cari au remasu in vietia sociala, s'au prefacutu in institute monastice. De unde acumu canonicii la apusu se osebescu in regulari, carii fora de nece o influentia in regimulu baserecescu se guverneza prin superiorii sei, si seculari, cari meruindu osebite drepturi in privintia regimului diecesanu, au prerogativ'a concurentiei la acel-asi; a caroru colegiu dupa norm'a monastica se numesce capitulu dela locul adunarei, unde se consulteza pentru trebile sale si ale diecesei.

Vedi'a capitulelor apusane din di in di a crescutu si mai tare, dupace ca nesce institute si cunoscute necesarie pentru ajutoriulu eppului, si splendorea baserecei, si aprobate de puterea baserecesca si civile, unele fondate de insusi Imperati si Principi, onorate cu intrarea filiiloru si agnatiloru sei, au meruitu, ca dela s. XII. se se repute ca unu gradu de mare insemnetate in jerarchia bas.; de unde membrii loru intariti cu diplome regesci se si numescu demnitari. Dar tocma pentruc'a se primescu la o demnitate asia maretia, se poftesce, ca dupa sunetulu canoaneloru la o culme asia stralucita se se aplece numai persone nascute din patu legitu, intarite in credentia catolica, infrumusetiate cu vietia esemplaria, proveidute cu scientia, mai alesu cunoscentia legiloru baserecesci si a prasului diecesanu, laboriose si resolute spre implinirea oficioloru sale; ca-ce in ca-

pitulu se impartasiescu unoru maretie oficie si drepturi, cari numai celoru mai alese persone se potu incredentia.

Acest'a e scurta istoria originei, reformarei, si a statului presente alu capituleloru cat. apusane. —

In baserece'a resaritului vechi'a datena, ca eppi in gubernarea baserecei se se ajute cu syatulu presbiteriului, numai intru atata s'a stramutatu, ca dupa ce institutulu monasticu prin eruditioe si zelulu religiunei si-a castigatu atat'a vedea, ca numai din cindulu loru se se alega eppi, de acolo a urmatu, ca si senatulu eppescu se se compuna mai alesu numai din monachi. Care datena s'a tienutu si la credentiosii resariteani din imp. Austriei pana la primirea Santei Unioni, carea urmandu, religiosii Principi austriaci din zelulu pentru inantarea S. Unioni numai s'au involitu, ca si basereca cat. de ritulu orientalu se aiba capitulele sale organizate dupa norm'a apusana: ce insusi aceli zelosi principi au fundatu debuintiosele capitule in Galicia si Hungaria, pr. Leopoldu I. celu a.-diecesanu dela Leopole si diec. dela-Przemisli'a si Lubinu; Maria Theresia celu dela Muncaciu, dela Urbea mare, si Crisiu in Croatia; maipre urma Franciscu I. celu dela Eperiesiu.

Inse in Galicia si Hungaria a fostu usioru a fundu si a dotu capitule si pentru baserece'a grecana. Ca-ce fundulu religiunei celu mare, compilatu din stersele monastiri, era de ajunsu spre ace'a. Din contra Tranni'a fiendu mai restrinsa in privintia fundulu religiunei, a lipsitu acelu motivu, ca se se fundeze asemene capitulu si pentru eppi'a Fagarasiului. —

Ce-va forma de capitulu s'a formatu si la noi prin Carolu VI, carele primendu cererea eppului Klein, ca dominiulu Gherlei si a Sambatei de diosu, ce aduceau venitu de 3000 fl. se se scambe cu dominiulu Blasiului cu proventu de 6000 fl.; in a. 1737 a inte-

meliatu la Blasiu o Monastire pentru 11 monachi cu diugetate venitul dominului in 3000 fl. cu scopu, cá pana candu se va poté infentia capitulu ordinariu, — pre lenga indetorirea de a luvetiá pruncii de scola si cá misionari a predicá poporului credenti'a se fia si eppului de ajutoriu in regimulu Diecesei; carii pentru ace'a s'au si numitu pre sene canónice, de si ace'a numire nece li s'a datu prin diplom'a imperatesca, nece li s'a cuvenitu dupa institutulu monasticu. Inse ori cu ce numire numiti, deca ar fi remasu in statulu seu si ar fi paditu pacea intre sene sf subordinationea catra eppulu seu, pentru totu de-un'a poteau fi eppului de ajutoriu. Inse intrigele si certele necurmate atatu intre sene, catu si in contra eppului agerite, au causatu, ea necompletandu-se loculu celor caduti pre la a. 1805 abia se mai afláu 3 monachi la ace'asi monastire, si aceli-a intru atat'a debilitati, catu nece ca se mai potea asceptá dela densii ce-va ajutoriu.

Acestu defectu cu mare dorere sentiendulu marele nostru de atunci si de vecinica aducere a mente demnulu eppu Joane Babb de K. Monostor, dupa ce in a. 1802 ar fi elocatu la cas'a statului unu capitale de 14,000 fl. si dupa ace'a alte 4000 fl. cu scopu, cá din censulu aceluiasi se se sustiena 4 scolari nobili in convictulu dela Clusiu, 12 in seminariulu de acolo, 4 in celu din A. Carolina, 4 in celu dela M. Vásárhely, totu intru acel-asi anu spre ajutoriulu miserabilului seu Cleru a depusu altu capitale de 145,000 fl. inmultitu sucesive pana la 301,200 fl. pentru cari maretie fopte a meritatu a se dona cu insemnulu ordului Leopoldinu, cá consiliariu intimu de statu cu titlu de Escelentia. — Er' in anii urmatori, dupa ce ar fi pusu pre altariulu patriei spre ajutoriulu belului gallicanu pentru sene 37,674 fl. era pentru cleru 20,000 in suma 57,774 fl. si mai tardiu alte 58,000 fl. a meruitu dela inalt'a curte, cá parochii dela locurile fiscali si salinare, se se platesca din cass'a camerala cu cate 200 fl. m. c. era capellanii cu cate 150. m. c.

Candu dara marele nostru archiereu si-a vedjutu si tenerimea scolastica si clerulu seu in catu-va mangaiatu, cu tota energi'a a lucratu, cá dupa norm'a altorú catedrale providute cu capitale se fundeze si dinsulu nuu asemene capitulu, precum prin lucrarea pre atunci renumitului barbatu Mihaila Orosz, secretariu guberniale, meruindu de inalt'a curte facultate la ace-asi in a. 1806, a si fundatu capitululu nostru

pre lunga unu capitalu de 301,200 cu censu pre anu de 16,579 fl. m. c.; care intaritu cu diploma de Maiestatea Sa Franciscu I. si canonisatu de Pf. Piu VII., in 1. Juliu 1807 s'a si instalatu. Care de si in decursulu aloru 20 de ani strimtoratu prin doue de valvatiuni finantiale, a avutu a se luptá cu cea mai mare pauperitate platindu-se in singuru monet'a curente, totusi nu si-a nitatu a impleni misionea sa cu acuratetia cuvenita; pana ce in a. 1828 statorindu-se salariale a se plati in m. c., spriginindu-se capitululu si cu ajutoriu de 3000 fl. m. c. de atunci incóce a inceputu a mai rescutá.

Acestu capitulu acumu su guberniulu Esc. Vóstre, cá alu treilea gubernatoriu dupa marele fundatoriu, prin lucrarea acelei-asi Esc. V. din prea gratiosa indurarea Mai. Sale prea bunului nostru imperatu Franz Josefú, nunumai cá s'a completatu si pefaçutu in capitulu metropolitanu, ce deodata si membrii lui s'au providiatu cu venituri mai insemnate si mai amesurate dupa gradulu civilistei statului seu, si dupa esemplulu altorú capitale archi- si diecesane s'au decoratu cu cruce pectorale, cá cu nescari insemne aducátore de onóre.

Candu dara ne vedemu acumu si inmultiti si redicati la o treptá asia maretia, datati cu venituri giurstaailoru presente amesurate, si spre onorea elerului si a natiunei decorati si ornati cu cruce pectorale, — cunoscemu si noi strinsa detori'a nostra de a ne esprimá adun'e'a si omagial'a nostra multiamita antaniu catra prea induratuulu nostru imperatu Fr. Josefú, care dupa ingrigirea sa cea parenteasca cunoscundu trebuintiele nostre s'a induratu prea gratiosu a despune, cá stramutandu-se capitululu nostru din Diecesanu in Archi-Diecesanu, cu inmultirea membriloru si sortea lui se se imbunetatesca. Recunoscenti'a acestui igaitu beneficium va remané eterna la cleru si natiune, cá unu puternicu motivu de cea mai sincera alipire si mai státornica credentia catra inaltulu tronu imperatescu.

Acesta multiamita si alipire catra inaltulu tronu noi capitululu metropolitanu cu atatu mai cu mare si mai cu omagiala devotiune suntemu detori a o manifestá astadi, in diu'a nasçerei Maiestatea Sale, candu vedemu a se duce in deplénire si instalarea capitulului nostru mplitanu tocma intru acesta prea stralucita di. Ca ce acesta de bene omenosa giurstare ne afideza de fitoria buna starea si inflorirea acestui capitulu. Deci si noi din filiesca anima si omagiala devotiune pof-

timu, că diu'a nascerei Maiestatei Sale se roteze de nenumerate ori spre comuna bucuria tuturor beneficiarilor — poftimu ani îndelungati, sanatate si fericire se-si p^ota guberná si ferici poporele si^esi in-credentiate; acele cu tari'a si bratiu inafu a le a-^operá de t^ote ostilitatile si nevalirile inamiciloru nesuitori spre rapirea bunuriloru straine, si turburatori de pacea si leniscea popóreloru. — Poftimu, că dinasti'a imperatesca se se intaresca, se infloresca si asia se prospereze in creștere si fericire; că din cas'a Austriei nece o diniora se nu lipsesca domnitoriu liubitu lui D-dieu si demnu de cersca bene cuventare. Repetimu inca odata, se traiesca Mai Sa bunelu nostru imp. Francis cu Josef u si soci'a Mai. Sale imperates'a Elisabeth'a; se infloresca famili'a imperatesca, că sub scutuloru se se fericésca t^ote popórele imperiului!

Multiamita si Escelentiei Vóstre prea bunului nostru Parente care precumu la reinviarea avutei odiniora metropolie A. Juliane, asia la reintregirea si dotarea acestui capitulu mpolitianu ati lucratu cu energi'a strabatetoria si ati medilocitu eminent'a lui stare de acumu. Deunde si noi cá reconoscutori de acestu mare beneficiu ne apromitemu, ca cá subordinati coajutatori ai Esc. V. si colucratori in t^ote ce se tienu de gubernarea aceste vastei A.-Diecese care intrelatita si incurcata intre mai multe confesiuni rivalisatore, si áltmente neregulata si desoluta, gubernarea o face si mai oherosa. Intru acesta cu atatu mai vertosu'ti, vomu dá cuvenitulú ajutoriu, cu catu e mai cunoscuta greutatea gubernarei diecesane. Ca-ce de si predecesorii Esc. V. si Esc. V. ati lucratu cu t^ota energi'a spre imbunetătirea sortei acestei A.-Diecese totusi cu mliele au remasu defectele de indereptatu. Si cá se ne convingemu despre adevverulu asertiunei, se cautamu impregiuru la statulu presente alu lucruriloru in A.-Diecesa. De cautamu la scoli, abia aflamu ici colea cate un'a, si acele nece cu docenti destulu calificati, nece cu lefe de ajunsu prevedinte. Cele mai multe comune mai nece viseza de cultivarea prunciloru sei. — De cautamu la statulu prentiescu acest-a-lu vedemu lipsitu si apasatu de miseria, de unde provine ace'a, ce cu dorere aflamu, că prentii, afora de puoini, nu-si plenescu oficiulu seu de a invetiá poporulu credenti'a si detoriele catra D-dieu si de apropele — nece aceli-a luandu-i afora, pentru cari se facu mari spese in seminarie. De aci a trebuitu se urmeze in poporu o orbire, o ratecire si demoralisare demna de tota tan-

gáirea. Disciplin'a in cleru si poporu e cu totulu neglesá — cultulu D-dieeesca se face numai lá aratare fora de nece o pietate si devotíone demnia de santieni'a lucrului, cá-ce si in clerulu nostru prin de a se incuibá indiferentismulu. — Baserecele nostre cea mai mare parte miserabile si pela sate, cá-ce nu este cene se descepte pre poporu si cu energi'a se-lu indetoresca la redicarea si infrumsetiarea casei Domnului. — Veniturile basereceloru, in cele mai multe locuri, le inghiutu egoistii fora de nece o temá de a fi trási la respundere, cá-ce superinspectiunea lipsesce cu totulu. — Tacundu alte nenumerate defecte, singuru cele aduse inainte suntu de ajunsu a cunosce greutatea gubernarei acestei intricate A.-Diecese. La cari se p^ote adauge si aceea, ca poporulu pretendendu a-si alege elu parochii, amenintia cu trecerea la alta confesiune, deca nu i se face pre volia; si asia de multe ori e sila a fi se dá parochu si cu daun'a baserecei.

Cá t^ote aceste se se p^ota curná se p^oftesce o lucrare resoluta si energica in t^ote ráimurile basericesci, cá asia se se statorniceasca cele neglese, se se emendeze cele schimosite si se se dobendesca o cultura solida in cleru si poporu. Spre care scopu intre alte obiecte celu mai de antaniu de t^ote va fi de lipsa exoperarea unui institutu preparandiale in Blasio, cá in centrulu clerului se lucre efeitnandu, spre a pregati docenti mái apti si mai calificati pentru cultura nationala. — E de lipsa exoperarea unei dotatiuni amesurate statului prentiescu, spre onesta intertentíunea prentiloru lucratori in vinu'a Domnului; cá acesti-a se nu fia siliti a-si neglege oficiulu pentru tienera vietiei, seau a se d^entu la servitie dediositore. — E de lipsa a se dá A.-Diaconiloru o instructiune strinsu obligatoria de a-si plen oficiulu seu cu tota credenti'a, si de a astringe pre subordinatii prenti tractuali la acurata implenirea detorieiloru sale; — a staru cu tota energi'a pentru radicarea de scole pop., in asiedfarea de docenti abili si platiti dupa cuvenitua, — a preveglia, cá pruncii, pre lenga altele, se se deprinda in religíone prin catechisatiuni, poporulu prin invetiaturi tieute-dome-nec'a si in serbatorie. — E de lipsa mai incolo una Exactoratu A.-Diecesanu, spre a p^ofti si censurá ratiunile despre veniturile basereceloru, si prin urmare nu numai a impededá abuzurile mai de obsce inradecinate, c^o a face si cuvenitele mestri pentru acurata si derept'a manipulare si aplecare a

venituriloru acelor-a. — Intre alte mai multe e de lipsa si unu cerculariu pastoralu, in care espunenduse ratecirile, escesele, prevaricatiunile, rivalitatile etc. latite mai alesu dela revolutiune incoce, si prin Gazetele straine si mai cu corne publicate, se se indemne poporul la vietia cuviosa, amesurata legiloru, la cuvenita ascultare si subordinatiune catra mai marji sei si celi baserecesci, si celi politiei, la acurata implenirea detoriiloru sale, cari le au catra D-dieu, catra imperatu, catra patri'a, cleru si natiune, catra natiunile si confesiunile colocuitoarie, cá prin local'a sa portare se merse stim'a colocuitoareloru natiuni, si a se face demni de a se primi in numerulu natiuniloru constitutionale.

Dar mai pre susu de tote e de lipsa tienera unui sinodu spre a deliberá despre mediloces, prin cari se ar poté indereptá defectele si statori unu rendu conducutoriu la scopu.

Aceste si multe altele nu se potu impleni dela singuru Esc. V., si cu atatu mai pucinu se potu asteptá, cu eatu ve apasa mai tare si betranetiele si statulu sanetatei. De aci, precumu premisei mai susu, noi membrii acestui capitulu mplantu, cá coajutatorii si consiliarii Esc. Vóstre ne oferimu si promitemu a fi ascultatori si colucratori in tote, ce se tienu de onerosa gubernarea A.-Diecesana, ca-ce acel-a e si scopulu celu de capetenia a fundarei capitulului, cá se fiti ajutati nu numai cu svatulu, ce si cu lucrarea; la acest'a noi celi mai betrani ne amu indetoratu si cu juramentu, si credu, cá si cesti mai teneri se voru indetorá la acelasi, cá se fia ascultatori si lucratori credentiosi.

Afora de spus'a obligatiune capitala, ce ni se prescrie in privinti'a gubernarei diecesane, s. canone mai impunu canoniciloru si urmatoriele oficie. Anumitu :

1. A depune profesiunea credentiei, ca-ce baserec'a nu pote fi adiafora in privinti'a credentiei acelor-a, cari se redica la culmea negotiiloru baserecesci. — Acest'a suntemu gata a o depune candu se va pofli.

2. De a frequentá chorulu, adeca cultulu D-diecescu ser'a si demaneti'a seau de cate ori se va celebrá; si la acest'a, spre a straluci cu esemplu bunu inaintea subordinatiloru; strinsesuntemu obligati, precumu prin canone in de obsce, asia prin diplom'a fundatiunala in de osebi; nece ne pote altu ce-va escusá dela acestu oficiu, fora numai caus'a

infirmitei seau a urgentei oficiu, era comoditatea seau altu ce-va, nece de catu; cu atatu mai pucinu dela cultulu de luna, pentru care primimu si plata amesurata.

3. A asistá Archiereului in functiunile sante, candu si de cate ori vomu fi provocati in corpore seau individualmente, precumu va pofli trebuinti'a cultului. La acest'a ne indetoreza si subordinatiunea nostra, si demnitatea Archiereului, si santieni'a cultului.

4. A padí legea resiedintiei locali, ca-ce oficiulu poftesce lucrare continua; nece este liertata departarea dela locul resiedintiei, fora numai pentru restaurarea sanetatei, seau implenirea altui oficiu mai urgente, inse si atunci numai cu scirea si facultatea Archiereului.

Si la implenirea acestoru oficie ne oblegamu, si candu s'ar intemplá a se neglege ore care dintru aceste oficie: Esc Vóstra aveti dreptu si putere de a ne indereptá, antaniu privatim prin mustrari parentiesci, dupa ace'a si mai aspru pana si cu subtragerea partei prebendeloru spre a ne reduce la implenirea detoriei nostre, ca-ce pentru acea'a vi s'a datu toiagu de susu, cá se-lu intrebuintiati spre indoplecare celoru cerbicosi. — (sic! —)

Pre lenga oficiele spuse, are capitululu nostru si drepturile sale, precumu e dreptulu de sesiune capitularia si consultare in privinti'a lucruriloru esclusivu capitularie; — de a-si formá statute noue, a straformá cele vechie, a le perfectioná, si ale acomodá giurstariloru presente, — a statori seau restatori disciplin'a canonicala, scaderile si abuzele a le emendá si ale supleni; — a statornici unu ordine de pace si concordia intre confratii capitulari, cá cu unite poteri se lucramu spre scopulu prefiptu. (!!!)

De si aceste drepturi se tienu singuru de sfer'a capitularia, totusi inalta influenti'a Esc. V. avendu cea mai mare ponderositate in esecutarea acelor-a, — umilitu ne rogamu, cá se ve indurati prea gratisu a ne spriginí precumu in implenirea oficiiloru nostre, asia in esecutiulu drepturiloru; cá asia ajutati, mai usioru se ne potemu desfasiurá activitatea nostra si asia cu un'a intielegere si colucrare se propasimu catra tient'a, la carea suntemu chiamati.

Acumu nu remane alta, fora cá recomandati in altu patrociniulu Esc. V., se ve asecuramu despre sincer'a nostra resolutiune de ascultare si acurata implenirea oficiiloru nostre roganduve, cá avendu si

Esc. Vostra deplina incredere in sincer'a noastră promisiune se ne dati ocaziune in fapta a ne manifestá obedienti'a, si de odata si multumit'a la reinviarea Metropoliei, si la reinnoirea si redicarea capitulului nostru la statulu pre sente.

Er' acumu avendu si ace'a prea grata norocire si onorea de a fi prin insusi Esc. V. instalati si asediati in posturile si scaunele nostre, din anima curata si devotiune filiesca poftimu, cá bunulu D-dieu se ve pastreze pre Esc. V. multi ani fericiti spre marirea lui D-dieu, spre benele patriei, spre infflorirea si fericirea clerului si a natiunei si a nostre a tuturoru bucuria — se ve daruescu sanetate statornicu si potere nainfranta, cá precumu ati lucratu pana acumu si ati pusu o basa tare la o sorte mai fericitu a clerului si natiunei, asia lucrulu bene inceputu se-lu poteti continuá cu succesu bunu pana la dorit'a depleni, cá celu puşinu posteritatea se se buure de unu venitoriu mai fericitu, si neamu din neamu se ve multiamésca si se ve benecuyente. Era noi de nou-ti poftimu vietia indelungata si fericita. Se traiesca Esc. Sa D. Archi-Epu si Metropolitu! se tratésca! se traiesca!

Documente istorice nóue.

(Incheiere.)

Asuprirea poporului asia dar' se suise la unu gradu nesuferibitu fara prospectu la usiurare, ceea ce a causatu apoi rescóla poporului in a. 1784 sub conducerea lui Hora, unu soldatu cocediatu, ear' dupa unii unu colonu fiscusiescu din tienutulu Ariesiului.

Datele mai sigure despre curgerea rescólei se reducu la urmatórele: In ultima Octobre 1784 s'a adunatu poporul in beseric'a dela Mesteacanu, si dupa o cuventare a lui Hora, a compustu o cerere in scrisu catra vice-comitele Holaky, ceea ce fu apoi in 7. Jan. 1785 transpusa la Belgradu; unde curgea cercetarea asupra lui Hora. Cuprinsulu acestei scrisori nu se afla, ci din o relatiune a comitatului Hunedórei dto. 26. Noemb. 1784 de tienutulú: „quae, imo eadem plebs non contenta personali libertate idquoque poro modo se obtenturam vana spe praesumit, ut servitutes et obligationes dominales asserta sibi sessionum coloniarum proprietatis peniter excutere possit“ etc. etc. in combinatiune cu relatiunea spanului din Sioimosiu (lit. e), se vede, ca romanii n'au avutu tendintia de a sterge pe unguri de pe faşia pamentului — cumu voru a intari unii — ce realizarea egalei indreptatiri.

In urm'a cererii tramise lui Holaky fara insarcinati szolgabiraele Gál si Nalatzi a esi in faşia locului si a prinde pe Hora, ci acestia se omorira in Criscioru in 2 Noembre 1784. Totu in acésta di se mai tienh o adunare in satulu Curechiu si in 3 Noembre 1784 se ocupa totu Zarandulu de ceat'a lui Hora, apoi in 4. Noembre 1784 esindu din Zarandu se inparte in 2. colóne si una s'a dusu catra Sioimosiu si calalta catra Iia, apoi in 5. Nov. 1784 se impreunara iaresile ambele colóne la Sioimosiu; in 6. si 7. aceleasi luni avura lupta la Deva cu nobilimea si militi'a, in urm'a carei fara reimpinsi cu pierdere de mai multe sute, cu tóte estea acumu numai Orasiela Deva, Hunedóra si Hatiegu nu era ocupatu de rescolati.

Dela Deva porni Hora cu trupa s'a catra Abrudu, si la Trescau, Jgiu si Jioagiu de susu avu lupte, se facura din ambe partile crudimi, ca-ci ungurii purta si pe carnificele cu sine si pe care cumu prindea din castrele lui Hora ilu acatia seu ilu omoriea cu róta, ear romanii omoreia pe toti nobilii, care ei prindea.

Desi in 27. Noembre 1784 s'a suprimatu legea statara in 30. Noembre 1784 s'a emisu amnestia generala (lit. f) totusi in 12. Decembre 1784 s'a publicatu in tienutulu Hunedórei din partea oficialiloru legea stataria, ear' pe de alta parte Nobilimea pornesce in comitatu sub pretestu de asi cautá lucrurile jefuite, predeaza si maltrateadia ómeni, mai virtosu, pe preoti, ceea ce se vede din unu reportu alu v. Col. Carpu catra gubern. dto. 12. Dec. 1784 Nr. gub. 11,789: „Gott weiss von welcher Dauer die Ruhe in hiesiger Gegend sein wird, in dem sich der Pöbel durch sein Betragen noch fortan verdächtigt macht, wozu die von dem geringeren Adel hie und da unterlaufende Neckereien, wo sie den Pöbel misshandeln und ausplündern — nicht wenig Stoff geben, wozu noch die enormen Erpressungen ohne eine solide Repartition zu beobachten, an Naturalien und Cerealien kommen, wodurch die Unterthanen sich mehrmal in die Wälder geflüchtet haben, und endlich wo nicht zu neuen Tumultuirungen doch zu starken Emigrationen verleitet werden dürfen; gleich wie mir um die herausgekommene General-Amnestie diesfalls höchst nöthig wäre, so solle ich nicht umhin eine löbl. Brigade um Communicirung anzugehen etc.“

Pela inceputulu lui Ianuaru 1785 s'a inceputu cercetarea la Belgradu in contra lui Hora si U-ursa, fiindu ca cumu se vede din decretulu gub. Nr. 600 fara prinsu in urm'a chibzuirii protopopului Adamovitz-

prin 7 locuitori din Orasiul mare (Vidra) condusi de Meltzer oficialu cameratu cu ajutorulu unora lupsieni, pentru care capatara Ariasieni 600 galbini, Meltzer 100 galbini, Lupsenii 70 galbini, Adamovits moneta de aur, ear' Hora, Closca si Urta se taiara cu rofa. Si cu tota amnestia se incarcerara si alti oameni de pe la casele loro.

Anulu 1784 nu fu in stare a rumpe caten'a feudalismului, dar fu anulu 1848. Si ceea ce nu succeda unui imperatu Josefu, ei succeda celui altu, adeca de a introduce egalitatea de drepturi.

Asiu dori se nu moriu pana nu voiu vedé o izbria generala a patriei esita din penela literatiloru competenti pe catu se póte mai completa si perfecta, si fiindu ca tare speru, ca aceea ce dorescu, voiu si ajunge, urmedia, ca me potu simti indreptatitu a presupune precumca de presentu se si lucra la realisarea opului acestuia necesariu cá pana de tóte dilele, asia me grabescu a pune aceste date la dispositiune, cá in casu de s'ar afla in ele macaru unu graantiu de petricia la construirea aceluia, se stea de tempuriu la indemana.

Georgiu Romanu.

Murestu Osiorheiu in Janiu 1862.

PAVELU JORGOVICIU.

Puġini romani voru fi, carii si voru aduce aminte de barbatulu acest'a renumitu alu natiunei nóstre, dar si mai puġinii carii voru cunoşce biografi'a lui. Ne indoimu inse, ca se vá aflá vreunu romanu, pe care se nulu intereseze viati'a si faptele acestui raru barbatu alu natiunei nóstre. Deci pana ce se voru aflá unii din literatii nostri, carii se descrie biografi'a lui Pavelu Jorgovicu, mai pre largu noi ne luamu voe a impertasi unele liniamente din ea, asia precumu leamu primitu dela o mana pre stimata:

Pavelu Jorgovicu s'a nascutu la anulu 1764 in Varadi'a comitatulu Temesianu in Banatu, fiu de preotu a invetiatu romanescu privatu, nefiindu atunci seoli romanesci pe acolo, a invetiatu si serbescu si nemitescu, mai tardiu gimnasiulu si filosofi'a in Segedinu si drepturile in Pest'a, a depusu censur'a, apoi sa dusu la Vien'a, cá se invetia si drepturile germane. De aci a mersu cu unu romanu, a carui nume nu se scie si cu doi neromani la Rom'a, unde a petrecutu 3 ani. Aci i sa datu ocaziune a lucrá multe in privinti'a limbii romane. Dupa aceea a mersu la

Parisu, unde a petrecutu 2 ani si a fostu fatia la ghettinaree regeldi lui Ludovicu alu XVI. de aci a scapatu la Londr'a unde se a detienutu 11 luni. La recomandarea ambasadurulu austriacu ajunse apoi in Vien'a la unu dicasteriu de concipista, si de aci fu chiamatu de episcopulu Versietiuului Joanovicu Siacabent cá fiscalu consistorialu, ce elu nu vrea se primésca, dar' nemai potendu resistá la intrepunerea tatatui seu si a fratiloru sei, in fine totosi primii si mersu la Versietiu. Aci a datu la lumina observatiunile sale despre limb'a romana, dedicate mai susu landatului episcopu; dar' curendu incepura serbii a intrigá asupra lui si cu ajutorulu ungoriloru comitatensi, pe atunci prepotinti, ilu inchisera in comitatu, ii rapira tóte scriptele si le nimicira. Ne putendu inse aflá nici o crima asupra lui, ilu eliberara cá pre unu nevinovatu, si dupa aceea trai Jorgovicu ea advocatu si profesoru la gimnasiulu din Versietiu, si pe candu se asteptá denumirea lui de directoru alu scóteloru in Caransebesiu muri la anulu 1808.

Pavelu Jorgovicu s'au nascutu la anulu 1764; asia dara peste doi ani se imple unu seculu dela nascerea lui. Viati'a lui cea sbuciumata, observatiunile lui despre limb'a romana (din care inca se mai afla ici coica ~~este unu exemplaru~~) ne dau ~~suavitate~~ cele mai vii, ca elu sa luptatu pe timpii aceia, candu viati'a nationale erá amortita, candu romanului carturariu, s'au imbracatu in panura cumparata, i erá rusine a se numi romanu, cá se trediesca in poporulu nostru o viatia mai inalta, o viatia mai dulce, aceea a nationalitatii romane, aceea viatia de care se nu se mai sfasca fii unei si aceiasi mume, ei cunoscundu pre adeverat'a maica a sa, remanu fii ai ei pana la mórte.

Peste doi ani se imple o suta de ani, decandu acestu mare barbatu alu natiunei nóstre, acestu precursoru alu reinvierii nóstre nationale a vediatu lumin'a, si acest'a di*) are se fia pentru toti romanii, erá mai cu sama pentru banatiani o di nationale; o di stralucita, demna de marele nostru barbatu.

Deci ne luamu liberta a invitá pe inteliginti'a romana din Banatu a formá cuvintiésele comitete pentru pregatirea celoru necesarii, in privinti'a locu-

*) Dina nascerii lui Pavelu Jorgovicu nu este cunoscuta, dar noi speramu, ca inteliginti'e romane din Banatu, si mai alesu D. Parocu Veli'a Tincu, care se afla in apropierea locului nascerii lui va succede a o aflá.

lui unde, si timpului, candu se se serbésa acésta mare di nationala cu cuvenita solemnitate, fiindu de cea mai buna credintia, ca toti romanii, éra mai vertosu ardeleii nu voru fi cei de preurma, cari se voru impertasi la serbarea iubileului tienendu intru amintirea unui dintre cei mai rennumiti fi ai natiunei nóstre, alu lui Pavelu Jorgovicu.

Déca germanii sciturá stimá reminiscenti'a lui Schiller, magiarii alui Kazintzi, serbii a lu Tukelia, de ce se nu scimu si noi romanii stimá pe barbati nostri pe inainteluptatorii pentru reinviarea nóstra nationala.

Susu dara banatienilor! a Vóstra e datori'a cea mai drópe a ingriji de acést'a serbatóre nationala si noi ve vomu sprijiri in tóte eefe ce tienu de mai departea pertractare a acestui obiectu deschidendu colónele „Tel. rom.“ (si Gaz. R.) ca-ci ori catu a fostu de mica seminti'a, ce a aruncatu Pavelu Jorgovicu pe pamentulu Banatului, ea a crescutu in arbore mare, care intinde ramurile sále in tóte directiunile. Amentire vecinica cenusei lui Pavelu Jorgovicu.

„T. R.“ Dr. V . . .

Manuscriptele

pastrate de Dn. **Alexandru Gavra** profesoru de propaganda in Aradu.

In una din si edntéle adunarii generalea ale asociatiunii se citira de catre secretariulu primariu titulele prescurtate dela nóua manuscripte tramise de Dn. profesoru A. Gavra inca din 24. Juniu la comisiunea espusetiunii; care fuse insarcinase pe secretariulu G. Baritiu ale impartasi comitetulu din Sibiu cá celui competente in acésta privintia. Comitetulu care poftise pe D. Gavra cá se si descopere mai de aprópe vointi'a si planulu seu priimi numai in lun'a trecuta respunsulu, ca dsa voiesce a si gasi unu editoru, care se i cumpere tóte acelea manuscripte, a caroru castigare dice cá l'au costatu bani multi.

Comitetulu asociatiunii nóstre citindu acelu respunsu in siediinti'a sa din 2. Septembre a. c. de si a recunoscutu ca mai multe din acelea manuscripte s'ar poté publica si cu spocole asociatiunii, dara fiindca Dn. prof. Gavra nu voiesce a le da din mana nici comitetulu spre ale cerceta, de aceea acesta nici ca poté a se lasa la invoieli órbe (ab invisis), prin

urmare s'a si vedutu constrinsu a lasa totu lucrulu acesta numai simplu spre sciintia.

Deci fiindca comitetulu in asemenea impregiurare nu poté lua asupra si tiparirea suu atinselor manuscripte, si fiindca multi dorescu ale cunosce coprinsulu loro, mai de aprópe, cá dóra s'aru poté invoi cu proprietariulu loro asié noi nu lipsimu, am impartasi in colónele acestei foi dupa ordinea statorita de insusi Dn. Gavra scar'a séu sinopsea totororu acestor manuscripte precumu urmeza.

I S T O R I A

si lucrurile, si intemparile romaniloru acumu intr'acestu chipu asediata si din multi vechi, si noi scriitori culésa, si scrisa de P. Samuel Klein de Sad, Jeromonachulu din monastirea s. s. s. Troitia din Blasiu in IV. tomuri in Blasiu a. 1801.

S a m u e l K l e i n

HISTORIA VALACHORUM

in IV Tomis.

Motto: O de ar cauta mai cu de adinsulu romanii la mai marii sei, si lapedandu nepriceperea si prostia de s'ar nevoi: cá cum cu numele, cu care pentru prostia si becesnicia sa unii se rusinéza a se numi, asia si cu vertutea se fia adeverati romani, ca cu adeveratu din sange romanescu a se nasce multu este!

Autorulu in decursulu

Istoriei acestia Tom. I. par. II. §. 9.

Atque equidem Romano nasci sanguine multum est
Inquit

Alexander Cortesius

de Mathiae Regis laudibus canens.

S C A R ' A

aceloru, ce se affa in Tomulu I
scurta cunoscintia a istoriei romaniloru.

PARTEA a.

De unde, si cumu s'au inceputu, si s'au inaltiatu neamulu romaniloru.

§. 1. Stricarea Troei.

§. 2. Enea si Antenoru mergu in Itali'a.

§. 3. Enea ea sie muere pre fat'a lui Latinu.

§. 4. Enea pere in bataia. Ascanie.

§. 5. Amilie si Numitoru.

§. 7. Nascerea si crescerea lui Remulu si a lui

Remulu.

§. 7 Numitoru cunosce pe nepotii sei.

§. 8. Inceputulu Romei. Mórtea lui Remusu.

§. 9. Zidirea Romei.

§. 10. Asediarea turburarii pentru mórtea lui Remusu.

§. 11. Rapirea femeiloru Sabinence.

§. 12. Bataiea Sadiniloru cu romanii.

§. 13. Mórtea lui Romulusu.

§. 14. Siepte crai, carii dupa Romulusu au stapanitu. (Va urma.)

Calugarulu.

Locurile sante tare

P'astu pamentu inavutitu

Mosii numeru avendu mare,

M'au tramisu archimandritu.

Cu o scufa unsurósa

O giubea si antireu,

Peticite si rufóse

Venii deci aice eu.

Dar venii archimandritu

C'otarire cá se'nghitu,

A romaniloru avere

Resfatiendume 'n placere.

Dupa ce in stapinire

Monastirea mi s'a datu,

Me pusei cu multiamire

'Pe bentu si pé mancatu,

Imi facui giubele bune

Anterie de cutnii,

Si'o calésca de minune

Cu cai negri ce'abia'i tii.

Ca-ci egumenu amu venitu

C'otarire cá se'nghitu

A romaniloru avere

Resfatiindu-me 'n placere.

Cumu me scólu strigu din putere:

Dulcetii! apa! si cafea!

Si fara vr'o 'ntardiere

Mi s'a aducu de serv'a mea,

Prandiu'mi ori candu se compune

Din optu feluri de mancari,

Beau vinatiuri fórte bune

Pan' ce'mi da fomulu pe nari.

Ca-ci venii archimandritu
C'otarire, ca se'nghitu,
A romaniloru avere
Resfatiindu-me 'n placere.

Legea ce calugaresce
Nu da voia se te'nsori,
Dar' sciindu ca nu opresce
De a tiené tiitori,
Patru numai amu in casa,
Ca-ci mai multu se tienu me temu;
Tienu si 'ntergu vr'o cinci s'au siease,
Spre-a nu'mi díce c'amu haremu.
Ca-ci egumenu amu venitu
C'otarire cá se'nghitu
A romaniloru avere
Resfatiindu-me 'n placere.

Pe acele care mie
Nu'mi mai placu, eu le maritu,
Si'n arenda vr'o mosie
Le dau zestre negresitu.
Ear spre asta trebuintia
Din Fanaru nepoti si veri
Cardu adus'amu in credintia;
Spre osínda astei tieri.
Ca-ci venii archimandritu
C'otarire cá se'nghitu
A romaniloru avere
Resfatiindu-me 'n placere.

Cu averea romanésca
Volintiri alcatuescu
Cu scopu cá se'i cotropésca
Acei ce me ocrotescu.
Totu cu dens'a eu in fine
Chiarnu pe dasii 'i corupu,
De me lasu inca pe mine
Trantoru lacomu in grosu stupu.
Ca-ci egumenu amu venitu.
C'otarire cá se'nghitu
A romaniloru avere
Resfatiindu-me 'n placere.

(Din Reforma.)

G. Tentu.

Redactoru respundietoru

Iacobu Muresianu.

Editionea: in tipografi'a lui

Ioanne Gött.